

ปัญหาการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย¹

อารียา ตรีบำรุง²

จากการศึกษาปัญหาของการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด วิวัฒนาการและทฤษฎีของระบบอิเล็กทรอนิกส์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล โดยได้อ้างอิงจากหลักประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนพึงจะได้รับในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญรับรองให้เข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรมและเสมอภาค เพื่อให้สอดคล้องกับ การกระทำความผิดของประชาชนที่มีแนวโน้มสูงขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบัน ศาลยุติธรรมไทยได้ประสบปัญหาคดีล้นศาล จึงต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาระบบงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานสะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์จากกฎหมายเกี่ยวกับการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีจะพบประเด็นปัญหา 3 กรณี ดังนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาในการยื่น ส่งและรับคำคู่ความ และรับเอกสารทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง การรับ หรือถือว่ารับคำคู่ความ หรือรับทราบคำสั่งศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 79 กำหนดให้ส่งทางเจ้าพนักงานศาลซึ่งจะถือว่ารับหรือถือว่ารับคำคู่ความเมื่อผู้รับหรือจำเลยได้รับหมายด้วยตนเองหรือด้วยวิธีปิดหมาย และจะมีระยะเวลาในการยื่นคำให้การกำหนดว่าจะต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วัน หรือ 30 วัน ขึ้นอยู่กับว่าผู้รับจะได้รับคำคู่ความโดยวิธีใด แต่ในการส่งคำคู่ความทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการยื่นส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2560 ข้อ 10 กำหนดให้ส่งคำสั่งหรือข้อความอื่นใดทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นและให้ถือว่าผู้ใช้ระบบได้ ทราบคำสั่งนั้นแต่คำสั่งเช่นนั้นไปถึงผู้ใช้ระบบตามที่อยู่ที่ได้ลงทะเบียนไว้ เช่นนี้หากผู้ใช้ระบบมิได้เข้าระบบไว้หรือมิได้ติดตามหรือเปิดดูคำสั่งในระบบจะถือว่าทราบคำสั่งนั้นแล้วได้หรือไม่อย่างไรก็ตามที่กฎหมายกำหนดคำฟ้องหรือคำร้องขอ ตัวบุคคลผู้ยื่นคำคู่ความในระบบ อีกทั้งการรับทราบคำสั่งศาลทางระบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น อาจไม่เพียงพอถึง ปัญหาที่เกิดจากการยื่นส่งและการรับคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สามารถรองรับการแก้ปัญหาเหล่านี้ กฎหมายควรกำหนดคำฟ้องหรือคำร้องขอให้เพิ่มมากขึ้นและกำหนดระยะเวลาการรับทราบคำสั่งศาลให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้รองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในภายหลังหรือไม่อย่างไร

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระเรื่อง ปัญหาการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมไทย โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ ศาสตราจารย์ดร.สุมาลี วงษ์วิทิต และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื่นสกุล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตรมหาวิทาลัยรามคำแหง

ปัญหาประการที่สอง คือ ปัญหาในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการสืบพยาน เนื่องจากการสืบพยานในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 จะปฏิบัติในห้องพิจารณาคดีที่ศาลต่อหน้าจำเลยซึ่งถูกฟ้องคดีเพื่อให้พยานได้ทราบถึงข้อหาและคำเบิกความของพยานฝ่ายโจทก์ที่กล่าวหาจำเลย และเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งที่มาจากแนวคิดเรื่อง “สิทธิที่จะเผชิญหน้ากับพยาน” เพื่อให้จำเลยมีโอกาสดักค้ำพยานหรือเตรียมหาพยานมาสืบหักล้างพยานโจทก์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้ และเป็นการให้โอกาสจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ อีกทั้งการยื่นพยานเอกสารจะถูกยื่นโดยตรงต่อศาลที่พิจารณาคดี ศาลจะได้เห็นทั้งต้นฉบับ เปรียบเทียบความถูกต้องว่าตรงกับสำเนาหรือไม่ แต่การสืบพยานทางอิเล็กทรอนิกส์ตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐาน และการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล โดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556 ข้อ 9 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2563 ข้อ 14 จำเลยอาจได้ยินถ้อยคำที่พยานโจทก์เบิกความไม่ชัดเจนและทำให้มีผลต่อการสืบพยานจำเลย และในส่วนของพยานเอกสารศาลจะไม่เห็นต้นฉบับพยานเอกสารที่ใช้สืบพยานจะเห็นเพียงสำเนาเอกสารที่คู่ความรับรองความถูกต้องเท่านั้น อีกทั้งการสืบพยานบุคคลก็จะต้องมีเจ้าพนักงานศาลอยู่เป็นสักขีพยานตลอดการสืบพยาน การสืบพยานทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว เป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน โดยไม่ลดทอนความยุติธรรมได้จริงหรือไม่

ปัญหาประการสุดท้าย คือ ปัญหาการขอลดข้อกล่าวหา ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเมื่อบุคคลใดกระทำความผิดหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดย่อมมีจุดประสงค์ที่จะนำตัวบุคคลนั้นมาลงโทษหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง แต่ในระหว่างที่มีการดำเนินคดีตั้งแต่ชั้นก่อนฟ้องจนถึงคดีถึงที่สุด รัฐจะต้องมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อป้องกันความปลอดภัยของสังคมและความต้องการที่จะมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยการดำเนินคดีในชั้นต่าง ๆ จึงต้องมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเอาไว้ แต่เนื่องด้วยข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดจริงจะถือว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงไม่ได้และ จะปฏิบัติกับผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับผู้ที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่ากระทำความผิดไม่ได้ กฎหมายจึงวางหลักเกณฑ์มาตรการในการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างดำเนินคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 กำหนดให้การยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ยื่นคำร้องหรือนายประกันจะต้องไปดำเนินการที่ศาล โดยมีเจ้าหน้าที่ศาลเป็นผู้เขียนคำร้องขอปล่อยชั่วคราว บัญชีทรัพย์สิน สัญญาประกัน และจะนำเอกสารเหล่านั้นเสนอศาล แต่ถ้าเป็นการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรมเรื่อง การขอปล่อยชั่วคราวทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้ลงทะเบียนใช้ระบบจะต้องเป็นผู้กรอกข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด ซึ่งหากระบุข้อมูลไม่ถูกต้องระบบก็จะไม่รับคำร้องและจะถือว่าไม่ได้มีการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

จากการศึกษาค้นคว้าข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1.การยื่น ส่งคำคู่ความ

กฎหมายเดิมกำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการยื่น ส่ง และรับคำคู่ความและเอกสารทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2560 ข้อ 10

ระบุว่า “...โดยให้ถือว่าผู้ใช้ระบบได้ทราบคำสั่งนับแต่คำสั่งเช่นนั้นไปถึงผู้ใช้ระบบตามที่อยู่ที่ได้ลงทะเบียนไว้...”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเป็น “...โดยให้ถือว่าผู้ใช้ระบบได้ทราบคำสั่งนับแต่มีการยื่นคำแถลงตอบกลับมาในระบบว่า รับทราบคำสั่งแล้ว...”

2.เรื่องการสืบพยาน

กฎหมายเดิมกำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทาง อิเล็กทรอนิกส์ ข้อ 14

ระบุว่า “การบันทึกคำเบิกความพยานโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งคู่ความหรือพยานสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ศาลไม่จำเป็นต้องอ่านคำเบิกความให้พยานฟังอีก...”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเป็น “การบันทึกคำเบิกความพยานโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งคู่ความหรือพยานสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ศาลต้องอ่านคำเบิกความให้พยานฟังอีกครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้พยานตรวจสอบความถูกต้องและโต้แย้ง คัดค้านคำเบิกความของตน...”

กฎหมายเดิมกำหนดในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล โดยระบบการประชุมทางจอภาพ ข้อ 20

ระบุว่า “การนำสืบถึงความถูกต้องหรือความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ ให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างนำสืบถึงลักษณะหรือวิธีการที่ใช้สร้าง เก็บรักษา หรือสื่อสารข้อมูลนั้น ลักษณะของวิธีการเก็บรักษา ความครบถ้วน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงของข้อความ รวมทั้งพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเป็น “การนำสืบถึงความถูกต้องหรือความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ ให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างนำสืบถึงลักษณะหรือวิธีการที่ใช้สร้าง เก็บรักษา หรือสื่อสารข้อมูลนั้น ลักษณะของวิธีการเก็บรักษา ความครบถ้วน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงของข้อความ รวมทั้งพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด” หากมีผู้โต้แย้ง คัดค้านถึงความไม่ถูกต้องหรือความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่บันทึกให้คู่ความ ฝ่ายที่คัดค้านนำสืบถึงความไม่ถูกต้องนั้นว่า สื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นปลอม หรือข้อมูลนั้นปลอม หรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้น ไม่ถูกต้องกับข้อมูลทั้งหมดหรือบางส่วนอย่างไร ทั้งนี้ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนด”

3.เรื่องการขอลดข้อชั่วคราว

กฎหมายเดิมกำหนดในประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่องการขอลดข้อชั่วคราวทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อ 14 ระบุว่า

“...ในกรณีที่ผู้ใช้ระบบยังไม่ได้ลงทะเบียนความเกี่ยวข้องในคดี จะต้องแนบไฟล์สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวสมาชิกสภาทนายความแล้วแต่กรณี เพื่อตรวจสอบว่ามีความเกี่ยวข้องในคดี...”

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเป็น “...ในกรณีที่ผู้ใช้ระบบยังไม่ได้ลงทะเบียนความเกี่ยวข้องในคดี ให้ติดต่อมายังเจ้าหน้าที่ศาล เพื่อให้เจ้าหน้าที่ศาลดำเนินการยื่นคำร้องในระบบแทนผู้ประกันที่ยังไม่ได้ลงทะเบียน หากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ติดต่อผู้ประกันโดยเร็ว เพื่อจัดทำสัญญาประกัน และวางหลักประกันต่อไป...”

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

สุมาลี วงษ์วิจิต. ระเบียบวิธีวิจัยทางกฎหมาย : แนวคิดและวิธีการ LAW 6001 พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562.

ไพโรจน์ วายุภาพ. 2552. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 บททั่วไป. หน้า 7-9

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, ทวีศักดิ์ กอนันต์กุล และสุรางคณา แก้วจำนงค์. 2563. คำอธิบายพระราชบัญญัติ

ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544, หน้า 11

รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประทีป ทับอรรถนันท์. 2564. การดำเนินคดีแพ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์

ในประเทศไทย.

ดร.สุพิศ ปราณีตพลกรัง. 14 กุมภาพันธ์ 2564. การพิจารณาคดีทางระบบอิเล็กทรอนิกส์.วารสาร

ดร.อรัชมน พิเชฐวรกุล.กันยายน 2563.ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในศาลยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯธุรกิจ, 2563,

หน้า11

ธนชัย ผดุงธิต.กันยายน 2550.ศาลยุติธรรมกับเป้าหมายในการเป็นe-court. ศาลยุติธรรมปริทัศน์, 2550,

หน้า157-163

วิทยานิพนธ์

ธนา พิทยะเวสค์สุนทร.2556.ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในการส่งคำคู่ความและการตรวจสอบสำนวน

คดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความของไทยโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

เอกสารอื่นๆ

สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม.2555.ข้อมูลสถิติประจำปี. สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์

2563,จาก <http://www.coj.go.th>

สพธอ. 3 กันยายน 2556.ผลักดันe-courtชี้ลดต้นทุนทางเศรษฐกิจได้มหาศาล. สืบค้นเมื่อ 3 กันยายน

2563, จาก <http://www.etda.or.th/tha/index.html>

สมยศ เชื้อไทย. 21 มกราคม 2551.วิวัฒนาการกฎหมายสามยุค.สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2563,

จาก www.OPENBASE.in.th

ธนภัทร ชาดินักรบ. 19 พฤศจิกายน 2558.เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการศาลไทย ด้วย e-Court.

สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2563, จาก <http://tdri.or.th>

สำนักงานศาลยุติธรรม. 16 มกราคม 2563.แนะนำระบบยื่นฟ้องและส่งคำคู่ความ e-filing.

สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2563,จาก www.coj.go.th

เฟสบุค.6 เมษายน 2653.คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 479/2555.สืบค้นเมื่อ 4 กันยายน 2563, จาก Deka-law

เว็บไซต์ฎีกาน่าสนใจ

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม. 5 มกราคม 2564. การขอลดข้อชั่วคราวทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ.

สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, <https://pslmc.coj.go.th>

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2544

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการยื่นส่งและรับคู่ความและเอกสารทางระบบรับ ส่ง

อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2560

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2563

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยแนวทางการนำสืบพยานหลักฐานและการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอก

ศาลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ พ.ศ.2556

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรมเรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นส่งและรับคำคู่ความและเอกสาร

ทางระบบรับส่งอิเล็กทรอนิกส์

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้วิธีพิจารณาคดี

ทางอิเล็กทรอนิกส์

ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่อง การขอลดข้อชั่วคราวทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ